

Haluk Yurtsever

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. Siyasal, düşünsel ve pratik eylemliliği 1968 İstanbul Üniversitesi işgali, 6. Filoyu ve Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesini protesto eylemleriyle başladı. 1973 yazında yurtdışına çıktı. 1974'te TKP üyesi oldu. O tarihten bu yana aktif örgütlü sol siyasetin içinde. Bir yıl Moskova'da Lenin okulunda eğitim gördü. 1980 Aralık ayında ikinci kez yurtdışına çıktı. İngiltere, Fransa ve Almanya'da bulundu. 1992'de Türkiye'ye döndü.

Yayınlanan kitapları:

Küçük Burjuvazi ve Devrim Savaşımı (Broşür), İşçinin Sesi Yayınları, Londra, Temmuz 1984; *Sınıf ve Parti*, Dönem Yayınları; Ankara, Nisan 1990 (2. basım, Etki Yayınevi, İstanbul, Ekim 1992; 3. basım, NK Gelenek Dizisi, Haziran 2004); *Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm ve Türkiye Solu*, Etki Yayınevi, İstanbul, Ekim 1992 (2. basım, El Yayınevi, Mart 2002); *Türkiye'nin Dönemeci, Emperyalizm mi? Sosyalizm mi?*, Etki Yayınevi, İstanbul, Mart 1993; *Marksist Bakış Açısından Program Yöntemi*, Sorun Yayınları, İstanbul, Ocak 1995; *Tarihten Güncelliğe Sınıf Savaşları ve Devlet*, Yordam Kitap, İstanbul, Kasım 2006; *Özgürlük ve Örgütlülük*, Yordam Kitap, İstanbul, Nisan 2007; *Yeni Bir Sol Atılım İçin*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, Ocak 2008; *Yükseliş ve Düşüş: Türkiye Solu 1960-1980*, Yordam Kitap, İstanbul, Ekim 2008; *Kapitalizmin Sınırları ve Toplumsal Proletarya*, Yordam Kitap, İstanbul, Şubat 2012; *Neyi, Nasıl Okumalı? Üzerine Not Düşülmüş Kitaplar*, Yordam Kitap, İstanbul, Şubat 2015; *Orta Sınıf Efsanesi*, Yordam Kitap, İstanbul, Eylül 2016, *Uygarlık Dönemeci*, Yordam Kitap, İstanbul, Kasım 2021.

Katkı yaptığı ortak kitaplar:

Birinci Emek Sempozyumu, İşçi Konseyi, NK Yayınları, Ekim 2003; *Marksist Metin Analizleri*, Gelenek Sempozyumu 2005, NK Yayınları, Ağustos 2005; *Türkiye'nin Sosyalist Seçeneği*, Sol Meclis, NK Yayınları, Nisan 2006; *Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü*, Sol Meclis, NK Yayınları, Nisan 2006; *Ergenekon ve Sosyalistler*, Siyah Beyaz Kitap, İstanbul, Kasım 2008; *Marksist Klasikleri Okuma Kılavuzu*, Yordam Kitap, Mayıs 2013; *100. Yılında Ekim Devrimi*, Yordam Kitap, Kasım 2017.

haluk.yurtsever@gmail.com



DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
KOMÜNİST UFK

Haluk Yurtsever

Yordam Kitap: 445 • **Dünyada ve Türkiye'de Komünist Ufuk** • Haluk Yurtsever
ISBN 978-605-172-639-7 • *Düzeltilme*: Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Eylül 2023
© Haluk Yurtsever, 2023; © Yordam Kitap, 2023

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Özkaracan Matbaacılık Ciltçilik San. ve Tic LTD ŞTİ** (Sertifika No: 45469)
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad No : 62c
Güneşli Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 630 82 38



DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
KOMÜNİST UFUK

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
DEVRİM	17
1 Dört Teorik Sorun	19
2 Burjuva Devrimleri	32
3 İlk Proleter Sosyalist Devrim	52
4 Dersler, Sorunlar, İpuçları	60
ÖZNE	75
5 Çerçeve	77
6 Proletaryanın Özneliği Sorunsalı	89
7 Teorik İnşa	91
8 Madde, Hareket, Bilinç	104
9 Tarihsel Deneyim/“Ampirik Bilinç”	124
10 Öznenin Güncelliği: Toplumsal Proletarya	160
11 Sonuç ve Özet Yerine: Toplumsal Özne Üzerine Saptama ve Tezler	205
KOMÜNİZMİN OLANAKLARI	213
12 Genel Çerçeve	215
13 Üretimin Toplumsallaşması	221
14 Bilişim Çağında Komünizmin Filizleri	239
15 Komünizmin Zamanı	253
16 Ortaklık, Gönüllülük, Dayanışma	263
SİYASET	281
17 Tarihin Getirdiği	283
18 Büyük Likidasyon	304
19 İlkeler, Sorunlar	308
1. Antagonist bütünlük	309
2. Saf sınıf devrimi mi, toplumsal devrim mi?	316

3. Öncülük	318
4. Strateji	320
5. Bağlılık-hegemonya	324
6. Oyunun kuralları, devrimci bağımsızlık	329
7. Hangi siyaset tarzı, hangi örgüt?	337
8. Kültür ve kültürleşme	347
20 Program Algoritması	352
1. Ekokomünal bir uygarlık	359
2. Zamana kim hükmedecek?	370
3. Kullanım değeri temelli bir dünya	376
4. Ortak ve organik bir dünya	388
5. “Ayrıcalıklara hayır!” Hak ve özgürlükler için mücadele. .	390
6. İnsan, robot, etik ve hukuk	418
EK: KAPİTALİZMİN SINIRINDA YENİ BİR EŞİK: UKRAYNA SAVAŞI	433
TÜRKİYE: 1923-2023	451
21 Osmanlı-Türk Burjuva Devrimi	453
22 1950’den 1970’lere	463
23 12 Mart’tan 12 Eylül’e	471
24 12 Eylül Dönüşümü	475
25 AKP ve Erdoğan: Yeni Rejim İnşası	485
26 14-28 Mayıs 2023 Seçimleri ve Sonrası	514
KAYNAKÇA	542
Dizin	553

ÖNSÖZ



Elinizdeki kitap, Kasım 2021’de yayımlanan *Uygarlık Dönemeci*’nin devamıdır. O kitabın önsözünde belirttiğim gibi, 2018’de “kapitalizmin sınırları/komünizmin olanakları” teması üzerinde çalışmaya başlamış ve *Uygarlık Dönemecinde Komünist Ufuk* başlıklı bir kitap yazmayı düşünmüştüm. Çalışma ve yazma süreci planladığımdan çok emek ve zaman aldı. Ortaya iki yıl arayan sınır ve olanakları iç içe ama belli bir iş bölümü içinde işleyen iki kitap çıktı. *Uygarlık Dönemeci* daha çok kapitalizmin teorik ve tarihsel sınırları üzerineydi. *Dünyada ve Türkiye’de Komünist Ufuk*’ta ise yeni bir uygarlığın, bugünkü toplumda oluşmakta olan maddi önkoşullarına, olanaklarına yoğunlaştım.

“Önkoşul”, “olanak”, hatta “birikim”i, toplumsal devrim güçlerinin hazır ve aktif olduklarını değil, olasılık ve gizilgüç olarak var olduklarını anlatan kavramlar olarak anlayıp anlamlandırıyorum.

Bu kitapta tüm konuları *tarih, sınıf ve sınır* merceğinden bakarak irdelemeye çalıştım.



“Devrim”, “Özne”, “Komünizmin Olanakları”, “Siyaset” ve “Türkiye 1923-2023” kitabın ana bölmelerini oluşturuyor.

Teori ile pratiğin birliğini en açık biçimde tarihte görebiliyoruz. Hiçbir toplumsal olgu ya da süreci tarihsel bağlamı dışında anlayıp çözümleyemiyoruz. *Eleştirel* tarih bilgisine ve bilimine, yalnızca geçmişi çözümlmek için değil, geleceğin güncelin için-

deki tohumlarını seçmek, oradan ilerlemek için de başvuruyoruz. “Eleştirel”in altını çiziyorum. Çünkü eleştiri, devrimciliğin, toplumun ve bireyin kendini aşma iradesinin bugüne dek bulunmuş en işlevli yöntemidir. Marksizmin çağlar ötesi gücü, eleştiriye, olguların ilk bakışta görülmeyen iç/özel ilişki ve çelişkilerini ayırt etmenin, var olanı içererek aşmanın (ya da aşarak içermenin), yeneden toplumsal insanın aracı olarak yöntemleştirmesinden geliyor. Marx’ın öğütlediği gibi, eleştirinin acımasız mantıksal sonuçlarından ürkmemek gerekiyor.

Bu kitabı eleştirel ve arayışçı bir bakışla yazdım.

* * *

Devrim’i, siyasal devrim-toplumsal devrim, üretici güçler-üretim ilişkileri, sınıfların siyasal oluşumu, devletin rolü vb. dikenli başlıkları, dört teorik sorunu odağa koyarak tartıştım. Burjuva devrimleri ile proleter sosyalist devrimler arasındaki farkları karşılaştırırken bir yandan klişeleştirilmiş yaklaşımlardan uzak durmaya, geçmişin “yaşandığı gibi” anlaşılmasına, öte yandan bugünkü sorunlarımızın çözümüne yardımcı olacak yönleri öne çıkarmaya çalıştım.

* * *

“Özne” bölümü kitabın en uzun, en yorucu bölümü oldu. Toplumsal-siyasal özne sorunsalını felsefi, teorik, tarihsel, dönemsel, coğrafi, sınıfsal, siyasal birikim ve deneyimler ışığında özetlemek bile, bu “iş” devasa boyutlardaki malzemeyi taramadan yapılamayacağı için büyük yer tuttu. Marx ve Engels’in evrensel/kurtuluşçu bir sınıf olarak proletaryayı başlangıçta ekonomi politik değil, felsefi bir kategori olarak inşa ettiklerini savunuyorum. Sonraki adımları bu kategoriyi maddi ilişkiler üzerinde temellendirmek oldu. Sanayi Devrimi’nden sonraki kabaca 100 yıllık sınıf mücadeleleri pratiği işçi sınıfının özneliğine ilişkin Marksist öngörüğü doğruladı. Yirminci yüzyılın sonundaki bilanço ise, ta-

rihin kaydına pratiğin Marksist öngörüye eleştirisi olarak geçti. Pratiğin eleştirisini şöyle özetledim: Proletaryanın, kapitalizmin anayurtlarında, yani *Avrupa'da* toplumsal devrim ve sosyalizm mücadelesinin öncü devrimci öznesi rolünü üstleneceği önermesi pratik/ampirik olarak realize olmamış, dolayısıyla *doğrulanmamıştır*. Rus-Sovyet proletaryası, gerçek bir proleter devrimle *Rusya'da* iktidarı almış olmasına rağmen kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin devrimci, kurucu, yönetici sınıfı, aktif öznesi olamamıştır.

Öte yandan, bu ampirik sonuç emek-sermaye karşıtlığının nesnel olarak kapitalist üretim biçiminin temel çelişkisi, proletaryanın da evrensel devrimci sınıf olmaya devam ettiği gerçeğini değiştirmiyor. Proletarya sürekli büyüyen çok katmanlı bir sınıf, *toplumsal proletarya* olarak, bugün de evrensel-devrimci toplumsal özne olma kapasitesine sahiptir. Dahası, güncel kapitalizmde ağırlığı artan “ikincil sömürü” biçimleri, toplumsal yeniden üretim süreçleri, kapitalistlerle emekçiler arasında büyüyen gelir servet uçurumu, artık değerın gerçekleşmesinde bu temelde ortaya çıkan tıkanıklıklar vb. toplumsal proletaryanın devrimci misyonunu daha yaşamsal, aynı zamanda daha karmaşık hale getiriyor. Elinizdeki kitapta, toplumsal proletarya kavram ve ilişkisini, kimlik, kesişim sorunlarını, “yeni” toplumsal hareketleri, Stefania Barca'nın “*yeniden üretim güçleri*” çözümlemesini de içeren bir kapsamda derinleştirip temellendirmeye çalıştım.

* * *

Üretim, tüketim, dağıtım ve bölüşüm süreçlerinin toplumsallaşması, giderek tek organik dünya pazarında küreselleşmesi, bilginin çağımızın en önemli üretici gücü haline gelmesi, genel üretici güç, genel zekâ alanındaki gelişmelerin toplumsal açıdan gerekli emek zamanını en aza indirerek tüm insanlar için serbest zamanı artırmanın koşullarını hazırlaması vb. sınırdaki kapitalizmin içinde oluşmakta olan komünist olanaklar, eşdeyiş-

le maddi  nkoşullardır. “İşgünü” kavramının ve üretim-zaman ilişkisinin kökten değişmekte olması, “zorunlu emeğin” sona ereceği eşiğe yaklaşılması komünizm yolunda son derece önemli bir olanaktır.

Açık kaynak hareketi, bilgi üzerindeki kapitalist tekeli bir tür gerilla hareketiyle kıran hackerler; gönüllü emeğine dayanan parasız ansiklopedi Wikipedia; akademik makaleleri, her türlü yazılı görsel bilgiyi herkese ačan Sci-Hub, Library Genesis türünden “korsan” siteler; doğal kaynakların ve bilginin ortaklığını savunan “müşterekler hareketi” gibi oluşumlar, ihtiyaçı olanlara karşılıksız hizmet sunan gönüllü örgütlenmeleri, büyük sayıda insanın katıldığı dayanışma hareketleri vb. kapitalizm içindeki komünizan filizlerdir.

* * *

Günümüzün en yakıcı sorunu, kapitalizmin teorik, tarihsel, ekolojik, siyasal, kültürel ve ahlaki sınırlarına dayandığı, onu aşmaya yönelik nesnel dinamiklerin birikip yoğunlaştığı bir tarih döneminde devrimci-köktenci-komünist siyasallığın *gerçek bir hareket olarak zayıflığıdır*. İşçi sınıfının devrimciliğiyle ilgili önermenin tarihsel bir sonuç olarak doğrulanmamış, 1917 Ekim Devrimi ile başlayan kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin geri çevrilmiş olması zayıflığın en temel, en köklü ideolojik kültürel nedenidir. Sovyetler Birliği'nin çözülüşüyle birlikte dünya proletarya ve komünist hareketi dalga dalga yayılan büyük bir likidasyon tsunamisinin içine düşmüştür. Sovyet yanlısı ya da karşıtı hemen hiçbir devrimci komünist hareketin dünyanın hiçbir yerinde gerçek siyasal ve örgütsel seçenek olamaması likidasyonun derinliğinin yadsınamaz kanıtıdır. Bu sonucun, emekçi halk kitlelerinin ve komünistlerin bilinci ve psikolojisi üzerinde yıkıcı etkiler yarattığı açıktır. *Büyük likidasyon kapitalizmin alternatifi olmayan, doğal ve ebedi bir düzen olduğu düşüncesini büyük emekçi kitleler içinde de güçlendirmiştir*. Bu sistemden kurtulmak,

bugün her zamankinden çok ve her şeyden önce zihinlerdeki bu sultayı kırmaktan, ebedi kapitalizm *mantığının dışında ve karşısında* düşünüp mücadele etmekten geçiyor. Sermaye düzeninin çözümsüz, akıl dışı, toplum dışı, insanlık dışı kötücül niteliğini deşifre eden yalın soruları sormak, aynı sadelikle gerçekleştirilebilir çözümlerle bunu somut pratik içinde bir kurtuluş hareketine dönüştürmek gerekiyor.

Bu “görevi” yerine getirecek olan siyasettir. Komünizm hem amaç hem de yoldur. Amaçla yolu birleştirecek olan teorik/düşünsel ama aynı zamanda sınıfsal/pratik eleştiridir. Program ve parti bu iki eleştirinin iki temel kaldıracıdır. İkisini de geniş anlamlarıyla anlamak, programa ve partiye likidasyonla sonuçlanan sürecin kavram ve pratiklerinin ötesine geçen, zamanın ruhuna yanıt veren bir anlayış ve cesaretle, yenilikçi ve yaratıcı bir ruh haliyle yaklaşmak gerekir.

Yazmayı bitirip baştan sona okumaya başladığım zaman fark ettim: *Komünist Ufuk*, bir komünist program ya da manifestonun açıklanmalı gerekçesi, alt ya da arka metni gibi duruyor. Program, manifesto, yeni bir “din” kitabı... Adını nasıl koyarsak koyalım, dünyayı değiştiren büyük çağruların toplumsal karşılığı onları yazanlar tarafından değil taşıyanlar, örgütleyenler tarafından yaratılmıştır. İncil’in kim tarafından yazıldığı, bize İsa diye anlatılan bir insanın gerçekte yaşayıp yaşamadığı bilinmiyor. Bir program ve gerçeklik olarak Hıristiyan dininin öncü havariler tarafından, sonradan kurumlaşan Kilise tarafından inşa edildiği ise kesindir. Komünist program da öyledir. Programlar yalnız sözle değil, aynı zamanda örgütlü eylemle yazılır.

Günümüzde program sorununun özel bir yoğunlaşma isteyen başlığı Mücadele Hedefleri’dir.

“Sosyalizm gelecek, her şeyi çözecek” belgisi, toptancı/kolaycı bir yaklaşımı anlatıyor. Yoğun sömürü, işsizlik, açlık, baskı ve zulüm altındaki emekçileri, zihinlerinde ne zaman gerçekleşeceği, hatta gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz sosyalist devrim iktidarı altında uygulanacak program maddelerinin propagandasını

yaparak kazanmak da harekete geçirmek de olanaklı görünmüyor. Bu yaklaşımın alternatifi elbette ki sosyalizm/komünizm nihai amacını yadsımak ya da sulandırmak olamaz; olmamalıdır. Sahici alternatif geliştirmek, programı yaşama geçirecek toplumsal ve siyasal iktidarlaşmaya hangi istem ve somut mücadele pratikleriyle, ne söylenerek ve ne yapılarak ulaşılabileceği sorularına pratik yanıtlar üretmekten geçiyor.

Mücadele hedefleri, siyasal güç oluşturmanın, *iktidar olma sürecinin* programıdır. İsyan ve mücadele içindeki proleter-ilerici kitleleri düzenden kopuşa, toplumsal kurtuluşa taşıyacak hedefler dizgesidir. “*Mücadele hedefleri*” *toplumsal proletaryayı bu talepler için mücadeleye kazanma strateji ve taktiğidir.*

Mücadele talep ve hedefleri, *düzen içi reformlarla, kalıcı çözümler arasındaki bıçak sırtında yol bulma, yol açma arayışıdır.* Bu çerçevede sorun kendisini, acil sıkıntıları görece yumuşatacak önlemleri “reform” diye bir kenara atmadan, bunları da içeren ama aynı zamanda verili ilişkileri sorgulamaya ve aşmaya yöneltecek hedefleri savunmak olarak beliriyor.

Bir programın inandırıcılığı, önerilerinin sağlamlığı, tutarlılığı kadar, onu önerenlerin yapma, yaptırma ve yaptırmama gücüne bağlıdır. Tam bu noktada programda dile getirilen istemlerle siyasal öznenin *iktidarlaşması* arasındaki ilişki kritik bir önem kazanıyor.

Bu bağlamda mücadele hedeflerini, bugünkü sorun, çelişki ve gereksinimlerden çıkararak nihai hedefi, *sınıf ve sınır bilincini* geliştirecek adımların atılması olarak anlıyorum.

* * *

Günümüz *jeopolitiğinin* iki kutbunu, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) oluşturuyor. Küresel kapitalizmin *ekonomi politliğini* ise, sınırlarına dayanmış bir sistemin yapısal bunalımı belirliyor.

Küreselleşme ve bilişim çağında, savaşları ve kurulu düzeni sürdürmenin *içerideki rıza üretme aracı* olarak milliyetçiliğe,

düşman ulus, ülke, devlet yaratmaya, otarşik (dışa kapalı) söylem ve “önlem”lere yönelmelerini, kapitalizmin “yeni normal” olarak değil, anomalisi ya da ironisi olarak değerlendirmek gerekir. Bu yönelişin, bugünkü temel işlevi, milliyetçiliği köpürterek emekçi sınıfları “kendi” sermaye sınıf ve devletlerinin ideolojik-siyasal hedeflerine ortak etmektir. *Bunlar, çok açık biçimde, sınırda bunalım semptomlarıdır.*

Devrimci olanaklar, devletlerin değil, sınıfların özne olduğu sınıf mücadeleleri ekseninde birikiyor.

Sınırlarına dayanmış kapitalizmin insanlığa savaş, ekolojik, ekonomik, kültürel yıkımdan başka vereceği hiçbir şey kalmamıştır. Bu durumun kendisi, tüm tehlikelerle birlikte, yeni bir dünya ve uygarlığa geçişi de “zamanı gelmiş bir düşünce” ve pratik olarak öne çıkarıyor.

Bu başlıklar için, 4 Nisan 2022’de yazdığım “Kapitalizmin sınırında yeni bir eşik: Ukrayna Savaşı” makalesini “Siyaset” bölümüne ek olarak koydum.

* * *

Her kurucu atılım kendisine geçmişten kökler arar. Geçmiş ise kimseye, güncel yönelimlerini destekleyecek bütünlüğü ve iç tutarlılığı olan hazır bir tarih sunmaz. Dolayısıyla, devrimcilik-kuruculuk iddiası taşıyan her oluşum geçmişi amaç doğrultusunda bugüne bağlayan bir toplumsal bellek tazelemesine, eleştirel, sınıfsal bir tarih inşasına gereksinme duyar.

Genç kuşaklar için sınıfsal eleştirel tarih bilgisi bugün özellikle kritik önem taşıyor. Son bölümde, 1908-1923 dönüşümünden bugüne 100 yıllık süreci, 14-28 Mayıs sonrası Türkiye tablosunun anlaşılmasına ve aşılmasına ışık tutacak tarihsel olguları, kırılma noktalarını, kapitalist gelişme, sınıfsal ayrışma ve dinci gericileşmeyi birbirleriyle ilişkileri içinde öne çıkararak irdeledim. Türkiye toplumunu ideolojik kültürel parçalanmışlıktan çıkarmanın, bir ortak gelecek inşa etmenin yolunun kimlik ve kültür yarılmalarını

kapsayarak aşan eşitlikçi ve kurtuluşçu bir yürüyüşten geçeceğine her zamankinden daha çok inanıyorum.

* * *

Ali İleri, Aysel Yurtsever ve Coşkun Adalı tüm metni, Sinan Eden son bölüm dışındaki tüm metni okudular. Eleştiri ve önerileriyle kitabın oluşmasına değerli katkılar yaptılar. Başta, katkısı ölçülemez Ali İleri’ye olmak üzere dördüne de teşekkür ediyorum.

Bu çalışmaya daha birçok yoldaşın katkıları oldu. Yazılı sözlü iletişim ve tartışmalar; önerilen kitaplar, makaleler, internet linkleri; özellikle emin olamadığım konulardaki teknik lojistik destekler; kimi zaman yalnızca bir cümlenin, bir eleştirinin kitaba yön verdiği birlikte düşünme ve tartışma pratikleri, görsel ve grafik önerileri vb. için Alişan Günseli’ye, Aydın Meriç’e, Ebru Pektaş’a, Ferhat Ege Aksaylı’ya, Hüseyin Korkmaz’a, Mehmet Akdöl’e, Mustafa Özcan Soylu’ya, Nur Terzioğlu’na, Özlem Onay’a, Yener Yentek’e içten teşekkür ediyorum. Bu katkılardan sonuna dek yararlandım; ürün bu anlamda kolektif. Sorumluluk ise yazarın.

Son olarak, yaz sıcaklığında metinden kitap üreten Yordam Kitap emekçilerine teşekkür ve sevgilerimi iletiyorum.

Haluk Yurtsever
İzmir, 8 Ağustos 2023

DEVİRİM



“Sadece teori ya da sadece pratik diye bir şey yoktur.”
(*Paulo Freire*)

“Hakikat yalnız başına bir teori ilişkisi değildir;
tamamen teori-pratik ilişkisidir.” (*Ernst Bloch*)

“Soylularla durmaksızın savaşılan ve eşitlik, demokrasi
bayrağını taşıyan bir burjuvazi imgesi sadece bir
çarpıtımdan ibarettir.” (*Silvia Federeci*)

“Devrim felsefesi olmadan devrimin olamayacağı,
De Gaulle'nin tek bir kurşun atmadan, Fransa'da
1968'deki büyük isyanı püskürtmeyi başararak
gösterilmiş oldu.” (*Raya Dunayevskaya*)

“Nerede bir trajedi varsa orada ütopya da vardır,
olmalıdır.” (*Duygu Türk*)

DÖRT TEORİK SORUN



Teori ile pratiğin birliğini en çok tarihte görebiliyoruz. Teori, pratiğin bilimidir. Pratik, uygulamada bilimdir.

“Devrim”, Batı dillerindeki adıyla “*revolution*” sözcüğü ilk kez astronomide, gök cisimlerin döngüsel hareketini anlatmak için Kopernik (1473-1543) tarafından ölümünden birkaç ay önce yayımlanan kitabında kullanılmıştı. Devrim kavramı tarih ve siyaset yazınına 17. yüzyılda girdi. Devlet *erkinin, ani ve hızlı biçimde devrilmesi* anlamını zamanla kazandı. Uzun bir tarih döneminde dünyayı değiştirmek isteyenlerin büyüğü olarak mücadele bayraklarında yer aldı.

Devrimler tarihi, *revolution*’un yıkma, devirme, kopuş, hızlı ve ani değişim yanında, “dönüş”ü de içerdiğini, kavramın tarih içindeki serüveninin, astronomideki ilk kullanımını çağrıştıran anlamlardan tümüyle uzaklaşmadığını gösteriyor.

Son iki yüzyıllık dünya tarihi, büyük toplumsal altüst oluşların, savaşların, imparatorluk ve devletlerin yıkılışının, yeni devlet ve düzenlerin kuruluşunun, büyük sıçrayışlarla geriye dönüşlerin birbirini izlediği bir tarihtir. Doğrusal, eşit, sıralı ilerlemeyen, ama bileşik karakteri nedeniyle, dünyayı bir egemen ilişki ve dizge altında bütünleştiren bir süreçten söz ediyoruz.

Dünyada onlarca siyasal devrim gerçekleşti. Bu devrimlerden kimileri sıradan hükümet değişiklikleri olmanın ötesine geçerek tarihin taşlarını döşedi. Bir üretim biçiminden başkasına geçişi hızlandıran, devlet erkinin sınıfsal kaynağını değiştiren bu ikinci

tür devrimlere “toplumsal ruhta” ya da “toplumsal içerikte” siyasal devrimler diyoruz.

Yol açtıkları tarihsel-siyasal gelişmeler, yaydıkları ideolojik-siyasal etkiler düşünüldüğünde son iki yüzyıla damga vuran en önemli iki dünya-tarihsel devrim, 1789 Fransız Devrimi ve 1917 Ekim Devrimi’dir. Fransız Devrimi, köktenci özü törpülenerek yeni düzenin kurulmasına, oturmasına ve yayılmasına hizmet etti. Ekim Devrimi, gerçekleşmesiyle, 74 yıl süren kendine özgü bir sosyalizm denemesi olmasıyla ve çözülüşüyle dünyayı etkiledi.

Fransız Devrimi’nden 234, Ekim Devrimi’nden 106 yıl sonra devrim sorunsalını *teorinin ve tarihin karşılıklı ışıkları altında* yeniden, bugünden bir bakışla çözümlmeyi deneyeceğiz.

Toplumsal bilimlerde “deney” tarihsel pratiktir.

Dönemleştirme ve modelleme tarih disiplininin iki ana yöntemidir. İkisi de vazgeçilmezdir. Ancak tarihsel dönemler birbirlerinden siyah beyaz keskinliğinde ayrılmıyor, her yerde aynı zamanda, aynı biçimde açılıp kapanmıyor. Dolayısıyla dönemleştirme, somut toplumsal formasyonların somut çözümlenme gereksinimini ortadan kaldırmıyor. Model, tarihsel sürecin benzerlikler, eğretilmeler (metaforlar) üzerinden açıklanmasıdır. Modelleme, tarihsel sürecin önemli öge ve dinamiklerini tanımaya, bu öğelerin birbirleriyle ilişki ve etkileşimlerini açıklamaya hizmet eder. Ama tarih modele indirgenemez. Yaşanmış olan her şey, yaşandığı gibi “tarih” olarak kalmaya devam eder. Buradan bakıldığında hiçbir modelin tarihsel gerçekliği tam olarak anlatma gücü yoktur. Öte yandan, model oluşturmada tarihi bilimsel bir disiplin düzeyine yükseltmek olanaksızdır. Nedensellik, süreç, sınıflar, kültür vb. olgu ve kavramlar için içine sokulduğu anda bir model varsayılmış olur. Modelle tarihsel gerçekliği olguların, sürecin ve teorik önermelerin karşılıklı denetimine, bir tür çapraz sorgusuna tabi tutmak bu problem ya da paradoksun aşılmasına yardım edecek biricik yol gibi görünüyor. Yapabildiğimiz ölçüde, bu yoldan ilerlemeye çalışacağız.